

Stockholmi Eesti Päevalehes ilmunud ülevaatekirjutis eestlaste opteerumise kohta, keskendunud on Peipsi-taguste alade eestlastele. Eestlaste arv Venemaal ja lähi-Venemaal; muid arvandmeid. Kirjutise autor Ilmar Arens käis 1940. aastatel enne emigreerumist Ingerimaal ja Oudovamaal eesti asundusi kaardistamas; võib eeldada, et siin käsitletud andmed pärinevad suuresti tema enda märkmetest. Oudovamaa: Domkino, Trääkova (Strjäkova), Beškovo (Beshkova), Vötškovo (Vötshkova). Digiteeritud Eesti ajalehtede portaalis avaldatud koopia digiteeris tekstiks A. Aule, kirjaviis muutmata.

Stockholmi Eesti Päevaleht (nr. 71), 25. märts 1968, lk. 1

Tsheka takistas kuulduste abil eestlaste opteerumist

Optiooni all mõeldakse õiguslikus tähenduses taassiirdumist endisse riik-kondsusse: territoriaalse ülevõimu muutumise või vahetumise korral antakse loovutatud maa-alal asuvaile isikuile võimalus oma endise riikkondsuse säilitamiseks, tingimusel, et need ettenähtud tähtajaks oma majanduslikud vahekorrad uue territoriaalvõimuga likvideerivad ning lahkuvad. Eesti ja teiste I Maailmasõja järele tekkinud uute riikide puhul tuli vastavate rahulepingu-tega korraldamisele eriliiki „optioon”, mis võimaldas vähemuste ümberasumist N. Liidu territooriumilt domitsiili või rahvusliku kuuluvuse põhimõtetel. Sellele vastavalt oli ka Tartu rahulepingus kokku lepitud, et eesti rahvusest või E. V. aladelt päritolevad isikud võivad vabatahtlikult N. Liidust Eestisse „opteeruda”.

Vastavate ametlike hinnangute järgi 1930. aastaks oli umbes 40.000 Venemaa eestlast seda võimalust kasutades valinud Eesti kodakondsuse ning oma kodumaale tagasi pöördunud („Välis Eesti Almanak” 1930 märts). Neist pöördus tervelt 15.000 Eestisse tagasi juba esimesel opteerumis-aastal 1920 („Välis Eesti Almanak” 1932 september). Okup. Eesti „poliittheadlane” A. Maamägi on seda koguarvu kas meelevaldselt või puudulike materjalide alusel vähendanud 37.000-le.

Huvitaval kombel on Eestisse opteerujate asukate koguarv eriliselt suhteliselt madal just Eesti Vabariigi lähemalt piiritaguseilt aladelt Peipsi taga ja osalt ka Pihkva kubermangus — ligikaudu vaid 9.000 eestlast. See arv moodustab vaid ülemalt [...] sealsete asukate koguarvust 45–50 000 isikut. Tuleb küsida: millest taoline nähe oli tingitud?

Peamiste põhjustena nende kohalejäämises mainiti üksikute bolshevistlikus hävitamiskampaanias säilinute poolt paiklikul küsitlusel 1943. a. suvel alljärgnevaid:

- 1) Bolshevistliku keskvalitsuse (tollal sisuliselt veel [...] Leningradi „junta”) petlik vähemusrahvuste „sõbralik” poliitika, milles grusiinlasest vähemusrahvuste-rahvakomissaril J. W. Stalinil oli täita eriti äraandlik osa. Kohalikud nõukogude võimufunktsionäärid aitasid oma näiliselt sõbraliku suhtumisega petlikke lootusi eestlaste hulgas veelgi süvendada. Kultuurauto-

noomia-nõue oli asunduse keskseil päevadel juba Kerenski-valitsuse ajal päevakorra kerkinud ning sellesse võimalusse leidis nüüd muutunud oludeski uskujaid. Vähemalt loodeti, et bolshevikud lubavad eesti rahvusliku kooli, kiriku, seltside ja raamatukogude edasi teotsemist. Ka loodeti, et side Eesti emamaaga päriselt ei katke ning et suuremate kirikupühade,

Stockholmi Eesti Päevaleht (nr. 71), 25. märts 1968, lk. 2

laatade jne. puhul on võimalik, nagu see oli tavaks saanud, üle Peipsi Eestisse sõita.

- 2) Paljudel juhtudel mängisid majanduslikud kaalutlused kohalejäämiseks otsustavat osa. Suuremais ja parema pinnasega Peipsitaguseis asundusis nagu Domkino (üle 3000 asuka), Strjåkova, Beshkova, Võtshkova j. t. oldi end majanduslikult sedavõrd kindlustatud, et jõukus ja hääolu sõjapurus-tusist ja Leningradi „nälja“-jõukude rüüstamisist hoolimata jätkus veel paaril sõjajärgsel aastal. Sellele lisaks loodeti, et kommunistid vahest nii „julmad“ ei olegi ning et eestlaste majanduslik hääolu on nendegi huvides.
- 3) Lõpuks aga mõjustasid kohalejäämist, eriti üksikuina ja vähemais gruppides asuvais, bolshevike abiliste poolt selle sihiga levitatavad kurikavalad suigutatavad ja rahustavad paroolid, nagu näiteks: eestlasil ei ole mingit põhjust kodumaale tagasi pöörata: too Tartu rahuleping on ju vaid ajutine, küllap valged tulevad varsti koos eesti vägedega tagasi ja võtavad need alad oma alla jne. Siis tõmmatakse lõplik Eesti Vabariigi piir Luuga jõe ja Luuga linna tagant. Taoline paradoksaalne vale-parool leidis kahjuks isoleeritult elavate eestlaste hulgas rohkesti uskumist ning selle mõjul jäid 1943. a. saadud andmeil paljud hääd, tõsirahvuslikult meelestatud eesti asukad, kes isiklikes huvides esimestena oleksid pidanud lahkuma, koos perekondadega kohale — ning langesid esimestena mõni aasta hiljem sama J. W. Stalini poolt teostatavate vähemusrahvuste plaanikindlate hävitamiskampaaniate ohvriks. Mitmed agaramad taoliste vale-paroolide levitajad osutusid hiljem tsheka agentideks.

Õige peatselt pärast Venemaa eestlaste optsiooni lõpptähtpäeva, muutus bolshevistlike võimufunktsionäärade suhtumine kohalejäänud eestlasisse, nende vastu hakati koguni õhutama rahvuslikku vaenu naabruskonna vene enamusrahvuse hulgas, järgnes majanduslik surve, kolhoseerimis-sund jne. Aga mis halvim: piir Eesti Vabariigi vastu suleti nii hermeetiliselt kui ainult bolshevikud seda teha oskasid, kirikuskäiguks või laadalesõiduks ei antud lubasid ning koguni kodumaaga kirjateel ühenduse pidamine loeti peatselt surmapatuks, millele 1920. aastail esialgu järgnes veel paigutamine „101“ kilomeetrile kodukohast, asendatuna hiljem küüditamisega kaugaladele.

Eesti vähemusrahvuste plaanikindel likvideerimine peegeldub parimalt ja objektiivseimalt arvudes: Oudovamaal ehk „Peipsitaguses kitsamas mõttes“ leidis Nõukogude üldise rahvaloenduse andmeil a-l 1926 tervelt 16.882 eest-

last — neist suutis Tartu ülikooli uurimiskomisjon 1943. a. suvel leida ja registreerida vaid 6.125 isikut.

Ilmar Arens